SLUŽBA BOŽJA

LITURGIJSKO-PASTORALNI LIST

GODINA VIII MAKARSKA 1968. BROJ 4

KNJIŽNICA SPLITSKE TEOLOGIJE

MJESTO LOMLJENJA ŠTAPOVA

Nedavno sam za jedan naš list napisala članak »Riječ za integriste«. U njemu sam navela razloge zbog kojih mi se čini da ne valja obezvređivati te ljude, samo zato što su psihološki i intelektualno formirani drukčije nego oni koji se ne smatraju »integristima«. Rekla sam u tome članku: »progresisti«, koji tako usrdno priznaju pluralizam u »svijetu«, ne treba da odmah govore o klimi raskola pred pluralizmom u Crkvi.

Ali, ako »integristi« nisu »mrtva ruka«, ni suvišan teret za bacanje preko palube — ni oni drugi, koji misle drukčije, koji više vole moliti psalme nego krunicu, koji više vole čitati Bibliju nego privatne knjižice barokne edifikatorike, također nisu nekakve štetočine u Crkvi, kvaritelji pravovjerja, sijači kukolja. Oni su katolici kao i »integristi«, i stalo im je do Crkve barem koliko i »integristima«. I ako se »integristima« ne sviđaju njihove filozofije, njihove teologije, njihove metode, ili i njihove naivnosti (jer znaju biti jako naivni) — to još nije razlog za »integrističko« lomljenje štapa nad njima, upravo kao što konzervativnost »integrista« nije nikakav razlog za »progresističko« lomljenje štapa nad »integristima«.

Mjesto lomljenja štapova, mjesto rogušenja, mjesto manje kvalifikabilnih argumenata ad hominem kojima se katkada, slijedeći i u tome staru tradiciju izvjesnoga katoličkog apologetizma, potkogod zna služiti — ne bi bilo vrijeme pokušati se iskreno zapitati: zašto uopće postoje ti koje se zove, i koji se zovu, progresistima? Kako je došlo do te pojave? Kako se desilo da stari katolički mentalitet, stara katolička formacija danas ljude više ne zadovoljavaju?

»Integristi« predstavljaju jedan mentalitet, jednu formaciju, jednu metodiku koje su se, u dobru i zlu, pokazale životnim kroz više stoljeća. Kad bi taj mentalitet, ta for-

macija, ta metodika i danas odgovarali životnim potrebama duha, problema ne bi ni bilo. »Progresista« ne bi ni bilo. Bilo bi samo »integrista«. Samo oni bili bi Crkva: jer svi u Crkvi bili bi oni. A kad nije tako, neki razlog mora i za to postojati. Ništa ne pada s oblaka. Sve raste iz historije — i »integristi« i oni koji danas traže nove putove, mjesto putova što su ih »integristi« utabali.

U »integrista« opaža se izvjesna alergija na »progresističku« kritiku srednjega vijeka. Treba samo malo zagrepsti noktom, pa da se osjeti kako »integristi« zapravo veoma vole srednji vijek. Ali piscu ovih redaka (koji je — i neka mu se ne zamjeri iznošenje autobiografskog podatka — proučavao srednji vijek, na kvalificiranim tekstovima, punih dvadeset godina) ozbiljno se čini da bi se naši »integristi« u srednjem vijeku bili loše osjećali: jer srednji vijek bio je preširok za njihov pravolinijski mentalitet. Ono jest istina da su u srednjem vijeku granice pravovjerja obilježene lomačama, ali unutar tih granica prostor je bio širi nego što bi se to sviđalo tome pravolinijskom mentalitetu. U srednjem vijeku cvjetale su tolike teološke škole, i tolika pojedinačna teološka mišljenja — svi različni među sobom, a svi pravovjerni. Ono što je naše »integriste« formiralo nije srednji vijek, velik i životan uza sve svoje moralno neobranjive strahote, nego ono što je došlo poslije njega, poslije one velike kuge zvane Crnom Smrću koja ga je stvarno završila prije Kolumba: ono što se konačno oblikovalo u XVI stoljeću, u velikom razdoru Reforme.

Naši su »integristi« zapravo katolici Protureformacije. Na primjer, njima smeta moderna kritika konstantinske simbioze Crkve i Države: a ta simbioza konačno se učvrstila i ustalila u doba Protureformacije, ne prije. Prije se, u srednjem vijeku, Crkva borila s Državom za svoju slobodu, i Pape su u toj borbi udarali izopaćenjima kraljeve i interdiktima kraljevstva, a Država je ubijala biskupe, odvodila u Avignon Pape, montirala monstruozne procese protiv najjačega crkvenoga Reda, na primjer. Ima u katedrali moga krštenja jedan kamen, i na kamenu otisak ljudskih koljena; i kaže predaja da je na taj kamen pao naš biskup Arnir dok su ga Poljičani ubijali varićakom kamenja ne hoteći mu platiti redovinu. To je srednji vijek — koljena umorenog biskupa utisnuta u kamen zločina, krv Thomasa Becketta na stepenicama oltara u Canterbu-

ryju, sužanjstvo Papâ u Francuskoj, lomače opljačkanih templara — a ne samo Cvjetići svetoga Franje i Suma svetoga Tome! A što se tiče lomača, jest istina da su gorjele i u srednjem vijeku kao i u doba Protureformacije, ali tek u doba Protureformacije katolička savjest kao da ih je prihvatila radikalno i bez ostatka, i glasovi protiv pogroma i lomača u to se doba nisu više čuli. A u srednjem vijeku jesu, i to s najkvalificiranijih katoličkih katedra. Na primjer, da se sjetimo samo onoga što se tiče Židova: već mnogo prije nego su počele masovno padati na njih čudovišne optužbe s ritualnom umorstva i trovanja bunara i sijanja kuge, Papa Grgur Veliki propovjedao je da prema narodu Isusa Krista treba biti milosrdan a ne nasilan. U vrijeme krvavoga križarskog prolaska kroz Njemačku, u prvom križarskom ratu, kad su se križaške horde posvećivale« masakrirajući »bogoubojice« još prije oslobođenja Kristova groba, toliki biskupi Njemačke zaštićivali su u svojim dvorima progonjene židovske zajednice, grmeći na sav glas protiv križarskog divljanja i čvrsto držeći dignute svoje mostove lančanike unatoč prijetnjama fanatizirane gomile. A u vrijeme drugoga križarskog rata vikao je opat Bernard iz Clairvauxa, sveti Bernard, Doktor medenousti: »Dirnuti Židova u oko, to je dirnuti Isusa u zjenicu!« I u vrijeme optužbe s ritualnog umorstva Papa je ustajao u obranu oklevetanih geta, tvrdeći svim svojim autoritetom da su te optužbe laži. Oh da, Izrael je trpio progonstvo u srednjem vijeku, sinovi Izraelovi bili su u srednjem vijeku i diskriminirani i ćuškani u katedralama na Veliki Petak i protjeravani i spaljivani, ali bili su, u tome istom srednjem vijeku, i ministri i emisari kršćanskih kraljeva (pa i jednoga hrvatskog kralja, čini se). I tek u kruto doba Protureformacije kao da se sasvim skrutio led teološkog i socijalnog antisemitizma u katoličkom mentalitetu: i ostao je stravično tvrd i neprobojan, u mnogima, i jučer, kad je ašvicovano šest milijuna i ~~dvadeset~~ i tri tisuće ljudi iz naroda koji nam je dao Boga; i ostaje stravično dubok i neprobojan, u mnogima, i danas, poslije Auschvitza. Nedavno mi je jedan naš ugledni »integrist« rekao da je spomenuti broj žrtava »izmišljotina svjetskog židovstva i masonerije«.

devet

»Integristi« su dakle katolici iz Protureformacije, a ne iz srednjega vijeka. Moguće je da je Protureformacija spasila rimski katolicizam od unutarnjeg rastakanja: ali ga

je ujedno i ukočila, shematizirala, oklopila strahom od anateme. Teološka misao, tako živa i bujna u srednjem vijeku, zahirila je u katolicizmu Protureformacije: »integristima« se ne sviđa kad se to kaže, ali tako je bilo: Protureformacija je više voljela katolike koji su slušali nego katolike koji su mislili. I trajalo je tako četiri stotine godina, i traje do danas u širokim slojevima modernog »integrizma«.

A dotle su se širile kolektivne apostazije. Građanska klasa reformirala je ekonomiju po unutarnjim zakonima ekonomije, mimo skolastike. Građanska klasa digla je političku i industrijsku revoluciju, mimo Crkve. Radnička klasa osvijestila se, organizirala i digla proletersku revoluciju, mimo Crkve, protiv Crkve. I nije li se vrijeme zapitati: zašto su velike revolucije posljednjih stoljeća bile protucrkvene i protuvjerske? Zašto su se dvije velike, konstruktivne klase otrgle od Crkve? Za samo djelovanjem Sotoninim, kako su srdito i uplašeno govorili stari vjeroučitelji i apologeti? Neće li prije biti istina da se tu prebacuje na Sotonu grijeh koji je čisto ljudski: nerazumijevanje znakova vremena, zahtijevanje socijalne pokornosti mjesto socijalne pravde, propovijedanje milostinje mjesto solidarnosti, traženje — osobito od »laika« — totalne intelektualne pokornosti mjesto ohrabrivanja na autentično i odgovorno mišljenje? Neće li biti istina to da su se ljudi od svega toga zamorili do nepodnosivosti, i da su ih zapravo crkvena statičnost i crkveni paternalizam okrenuli protiv Crkve. A kako je Crkva propovijedala Boga, značila Boga, postojala radi Boga — okrenuli su se i protiv Boga.

Znam, tvrde su ovo riječi. Ali *tu* je korijen ovoga današnjeg »progresizma« u Crkvi. »Progresisti« su postali oni koji osjećaju kao živu ranu ono što »integristi«, sigurni i kruti u svome oklopu, ne osjećaju ni kao pitanje: *zašto* se moderni svijet, u svim svojim životnim oblicima, udaljio od Crkve? Zašto moderna misao, većinom, osjeća dalekom klasičnu filozofiju koju je Crkva njegovala? Zašto moderni čovjek osjeća stranom, čak nepodnosivom izvjesnu baroknu katoličku duhovnost s njezinim časnim, ali za tolike prostore modernog mentaliteta neprihvatljivim oblicima?

Velike apostazije izazvale su velika pitanja, i mnogi ozbiljni i odgovorni ljudi u Crkvi, kao i samo crkveno učiteljstvo, naporno i savjesno traže odgovore na ta pitanja. »Integristi« tih pitanja zapravo nemaju: za njih kao da je sve riješeno jednom zauvijek, rješenjima što ih je Crkva iz svoje vječne poruke crpla za druga vremena. I samo je naravno (po zakonu inercije) da su »integristi«, u toj svojoj radikalnoj ukotvljenosti u jednu starinsku formaciju, skloni poistovećivati Vjeru samo s oblikom u kojemu su je oni navikli doživljavati.

Ako netko traži, i nalazi, više voli druge oblike doživljavanja te jedne i uvijek iste Vjere, za njih je odmah nekako sumnjiv, i odmah reagiraju protiv njega po svome starom apologetičkom instiktu. Ispričat ću mali događaj koji mi se čini upravo kvintesencijalno karakterističnim za to. Bio je 5. svibnja 1967., hodočašće iz naše zemlje kretalo je u Svetu Zemlju. Kad se brod odmakao od obale, počeše hodočasnici pjevati jednu našu pučku dulijskokultualnu popijevku. Meni se omače: »Kad već idu u Jeruzalem, voljela bih čuti da pjevaju jedan psalam uspona u Jeruzalem«. A jedan časni Otac do mene reče mi ljutito: »Ne govorite kao protestant!« Za izvjesni »integristički« mentalitet, dakle, već je i samo preferiranje psalama pučkim popijevkama nešto kao protestantizam. Bilo je čak i groteskosti u navedenoj strogoj opomeni časnoga Oca: jer on, svećenik, *dužan* je moliti svaki dan upravo psalme... Ali njegovo ogorčenje nad mojom opaskom bilo je tako iskreno da uopće nije opazio groteskost svoje opomene. On kao da je zaista bio uvjeren da je moje pravovjerje u opasnosti zato što više nego pučke popijevke volim tekstove iz Svetoga Pisma, živim Bogom nadahnute. I uopće, ako se vječna biblijska duhovnost voli više nego barokna duhovnost posljednjih stoljeća, i ako se egzistencijalno mišljenje osjeća prisnijim od skolastičkoga., to kao da je za »integrističke« strahove povod strepnji za pravovjerje.

Jedan od velikih strahova »integrista« (možda najveći) jest izvjesna moderna teološka eventualnost brisanja vertikalne komponente kršćanstva, u kojoj Bog silazi k čovjeku i čovjek se diže k Bogu. Drugim riječima: »integristi« se boje da veliko (i često naivno i užurbano) otvaranje prema »svijetu« ne svede kršćanstvo na običnu filantropiju. Ali ako i jest istina da takvih zadahtanih

usmjerenja ima ponegdje među egzaltadosima najekstremenijega i najkonfuznijega od svih kršćanskih progresizama, zar je zato manje istina da Duh Sveti uvijek djeluje u Crkvi? I zar su »integristi« imali povjerenja u Duha Svetoga jučer a nemaju ga danas? Zar oni, uvijek tako odani crkvenom Učiteljstvu danas više nemaju pouzdanja u njegovu razboritost, koja će umjeti kvalificirati zabludu gdje zabluda bude stvarno postojala?

Strahujući tako, »integristi« možda vide opasnost i tamo gdje je nema. Jer nisu svi »progresisti« ujedno i »horizontalisti« koji brišu vertikalnu dimenziju kršćanstva. I ako netko danas nerado otvara abadijalne tomuse u kojima je (i previše) sistematizirana i shematizirana teologija prošlih stoljeća, to još ne znači da takav netko trči zvoniti gloriju nekim tkstovima nove teologije. I kad već govorimo o tekstovima, spomenut ću i to da bi između »integrista« i »progresista« bilo mnogo manje nesporazuma kad bi se uopće više čitalo. Stara je pojava u katoličkom apologetizmu: napadati, a ne čitati ono što se napada, nego podatke o tome crpiti iz raznih konfutatorskih katoličkih manuala. Ta pojava i danas traje, i nažalost je slabo umanjuje činjenica da među »integristima« zaista ima visoko naobraženih i visoko civiliziranih osoba (pisac ovih redaka, na primjer, stekao je solidno dokumentirano uvjerenje da je najciviliziranija osoba hrvatskog katolicizma upravo jedan »integrist«. Napamet, ili po čuvanju i čitanju kritika a nekritiziranih tekstova, govore, uostalom, i mnogi »progresisti«. I to stvara nesporazume, koje nikad neće stvoriti kvalificirani razgovor među ljudima koji znaju isto. Na primjer, da je ijedan od onih koji apologetički tumače kako je inkvizicija bila »razumljiva u ono vrijeme« ikad pročitao i jedan jedini autentični zapisnik s nekoga inkvizicionog procesa, teško je vjerovati da bi imao morala i dalje govoriti o »razumljivosti«. Jer tada bi znao barem to kako su *žrtve* inkvizicije doživljavale inkviziciju. Ovako, po spologetičkim manualima, zna samo to kako su je doživljavali inkvizitori.

I, konačno, snaga Crkve nije u tome da svoj grijeh brani, nego u tome da se za nj kaje. I ne vrijedi na ovo viknuti da je Crkva neokaljana, da je grijeh u njoj »djelo ljudi«. Sluša se to već četiri stotine godina, i vjerujte mi, oci i braćo »integristi«: ima katolika (*katolika,* velim) koji bi se za Crkvu dali i razapeti, ali koji to više ne mogu

slušati, koji su smrtno umorni od slušanja takvih obrana. Jer Crkva nije apstrakcija, Crkva nije tek apstraktni zbir ljudske svetosti: Crkva su svi ljudi koji su, sa sakramentom krštenja na duši, i noseći u srcu Vjeru koju je kvalificirano crkveno Učiteljstvo vazda naučavalo, kroz ovih dvadeset stoljeća prošli krvavom i uprljanom korom ove dobre zemlje, grešni i sveti, progonitelji i progonjeni, mučitelji i mučenici, hodajući i padajući na tragu Riječi Božje, u ovoj našoj historiji gdje »Bog piše ravno po krivim crtama«.

BERITH

SUDJELOVANJE VJERNIKA U MOLJENJU ČASOSLOVA

Redovno svakodnevno crkveno bogoslužje sastoji se od Euharistijske žrtve i dnevnih časova. U euharistijskom slavlju kontakt vjernika s Bogom je dublji i stvarniji, ali u molitvi Časoslava može biti intenzivniji i življi.

Ritam crkvene godine i sadržaj svetkovanja svetih misterija dolazi obilnije od izražaja u promjenljivim dijelovima Časoslava nego li u tekstovima misnog obreda.

Kroz povijest

U prvim vjekovima kršćanstva Časoslov je bio molitva zajednice vjernika. Obaveza sudjelovanja u moljenju Časoslova nije bila drukčija za svećenike nego li za vjernike.

Hodočasnica Heterija u 4. stoljeću (oko g. 393) ovako opisuje zajedničko moljenje Časoslova u Jeruzalemu:

»Svakog dana pred zoru otvore se sva vrata crkve Kristova uskrsnuća. Sakupe se u crkvi svi monasi i djevice. Ali ne samo oni nego također i laici, muškarci i žene. Sve do svanuća pjevaju se himni i psalmi s antifonama. Iza svakog himna je molitva. Nekoliko svećenika i đakona predvodi molitvu . . . Oko šeste ure (podne) sakupe se opet svi u crkvi te pjevaju psalme s antifonama. Biskup predvodi molitvu . . . Za devetu uru (3 s. popodne) čini se slično kao za šestu . . . Za Večernju se opet sakupe svi u crkvu Kristova uskrsnuća. Užegu se sve kandele i vošta-